

φείου τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐξωτερικῆς ζωῆς, τὸ γνωρισμένο μὲ τις χίλιες λεπτομέρειες τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Μὰ ἡ ἀντίθεση τούτη δὲν εἶναι κάπως πρὸς πολὺ ἀπλοποιημένη στὴ φαντασία παρ' ὅσο εἶναι στὴν ἀλήθεια, καὶ δὲν κρίνεται τὸ ζήτημα ἀποκλειστικά, διὰν εἶναι στὴ μέση ὁ καλλιτέχνης, μὲ τὴν πολὺπλοκὴ ψυχὴ του, μὲ τὸν ἀπάνου ἀπ' ὅλα προσδεχτικό του καθ' ἐντύπωση καὶ κάθε ζωῆς νοῦ, μὲ λογῆς τρόπους; Εἶναι ἄνθρωποι τοῦ κάμπου καὶ τοῦ χωριοῦ πρὸς τὴ ζωὴ τους τὴν περνᾶνε στὰ δά-νοιχτα τῆς φύσης, μὲ τις χίλιες μύριες τῆς ζωγραφιῆς, καὶ ὅμως τίποτε δὲν παρατηροῦνε, τίποτε δὲ νοιώθουνε, τίποτε κι ἀπ' ὅσα τοῦς περικυκλώνουνε δὲν ξέρουνε νὰ ξαναπαραστήσουνε, κι ἄς γράφουνε, κι ἄς συγγράφουνε.

Εἶναι σὰ νὰ ζοῦνε κλεισμένοι σὲ μπουντρούμι. Ἀπεναντίας ἄνθρωποι ποὺ ζοῦνε φυλακισμένοι, κανονικά, σχολαστικά, πεζὰ μέσθ' σὲ τέσσερους τοίχους ἀντικαθρεφτίζουνε στὰ γραμμένα τους κάμπους καὶ βουνά, οὐρανοὺς καὶ κόσμους. Πίσω ἀπ' ὅλα ὁ ἄνθρωπος. Κάποιοι λόγοι μὲ περνοῦνε πῶς μέσα μου κρύβω καθιστικὸς ἐγώ, τὰ σημάδια μιᾶς ὑπαιθρῆς ζωῆς, ζωηρότερα κι ἀπὸ πολλοὺς ζωμάχους. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα κρατᾶμε μέσα μας κάποια φυσικὴ ζωὴ καὶ γνώση ἀπὸ τὴν πατρίδα ποὺ ζήσαμε παιδιά, κι ἀπὸ κεῖ τὸ κουβαλᾶμε κάποιο δροσερὸ νερό, ὅσο κι ἂν μετρημένο μᾶς ἔρχεται, ἴσα μὲ τὰ γεράματα. Ὑστερα ἡ ἀξία τοῦ λογοτέχνη δὲν εἶναι γιατί ζωγραφίζει κάμπους καὶ βουνά, πολιτείες κι ἀνθρώπους, ἀπὸ μιὰν ἄμεση ἢ ἀπὸ μιὰν ἔποια γνωριμιά. Εἶναι γιατί ἀνασταίνει καὶ ξαναζεῖ, μὲ τὸ μέσο, μὲ τὴ βοήθεια, καὶ μὲ τὴν πρόφαση κι αὐτῶν καὶ καθενὸς στοιχείου, τὸ ἴδιο του τὸ ἐγώ. Μὰ τὸ ἐγώ ἐνὸς ἀνθρώπου ὅσο κι ἂν προσδιορίζεται, ὅσο κι ἂν περιορίζεται ἀπὸ τοὺς γύρω του κύκλους, ἀπὸ τις μέσα του κληρονομίες, εἶναι κάτι αὐτόνομο, κάτι δυσκολοεξηγήτητο, ποὺ μπορεῖ ξαφνικά νὰ φυτρώσῃ παντοῦ, κι ἀπὸ παντοῦ νὰ ὠφεληθῇ, ξεχωριστὸς μικρόκοσμος στὸ μακρόκοσμο μέσα. Δυὸ κόσμοι: ὁ φυσικὸς κι ὁ πνευματικὸς. Οἱ τόποι καὶ οἱ ἰδέες. Ἱστορία καὶ φύση. Τὸ βιβλίον καὶ ἡ πραγματικὴ ζωὴ. Ἀντίπαλα καὶ ἰσόπαλα. Ἀδιάφορο τὸ εἶδος τῆς τροφῆς ποὺ χωνεύει ὁ ποιητής. Τὸ κοίταμά του, εἴτε ἀπὸ τάνεθασμα σ' ἓνα βουνό, εἴτε ἀπὸ τὸ γνῶρισμα μιᾶς ζωῆς, εἴτε ἀπὸ τὸ μελέτημα μιᾶς σελίδας, τοῦ κινεῖ τὸ νοῦ ἢ τὴν καρδιά, συχνότερα καὶ πρὸς ἀκέρια νοῦ μαζὶ καὶ καρδιά (*). Ἄν εἶναι καλλιτεχνικὴ τῆς συγκίνη-

(*) Μεσα σ' ἓνα ποίημα τοῦ Ψυχάρη σημείωσα τὸ σίχο «εἶσαι ἢ καρδιά τοῦ νοῦ μου», ποὺ τόσο ὠραία παρασταίνει τὸ συνταίριαμα ποὺ γίνεται στὶς δυὸ τούτες, σὲ συγκρατητὸ ἀλληλοβοήθημα, κινούμενες, δύνამες.

σης αὐτῆς ἢ ἐκφραστῆ, κ' ἢ ἐντύπωση ποὺ μᾶς δίνει, ἀπ' ὅποια κι ἂν ἔρχεται πηγὴ, νὰ τὸ ἔργο τέχνης. Τὸ ὄνειρο, τὸ βιβλίον, ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος, κάθε μελέτη, κάθε γνώση, ἔχουν ἴσα δικαιώματα μὲ κείνα τῆς πραγματικῆς ζωῆς. «Νοῦ, ἄρα ὑπάρχω.» Εἶπεν ὁ φιλόσοφος. — Ἡ ἀγάπη τοῦ ποιητῆ πρὸς τὰ βιβλία εἶναι ἐν' ἀπὸ τὰ φανερώματα τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν ἄνθρωπο, κόσμον μέσα στὸν κόσμον, μέσα στὴν πλάση πλάσμα μὲ δρίζοντες, ὁμορφιῆς καὶ ποίηση ὅμοια πλατιά. Γιὰ κάποιους τεχνίτες τοῦ λόγου φράση σὲν τούτη «χαίρομαι τὸ βιβλίον, δὲ χαίρομαι τὴ ζωὴ» δὲ σημάίνει τίποτε. Ἐκεῖνοι χαίρονται τὴ ζωὴ καὶ στὰ βιβλία. Καὶ — ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ! — χαίρονται τὴ ζωὴ στὰ βιβλία, χωρὶς καὶ. Ποιητὲς καὶ στοχαστὲς ποὺ κάποι' ἐπαναστατοῦνε κατὰ τοῦ βιβλίου, καὶ τὰ βρίζουνε τὰ βιβλία καὶ τοὺς ἀντιθέτουν τὴ ζωὴ, καὶ καμῶνονται πῶς τὰ καταφρονοῦνε, δείχνουνε ἴσα ἴσα τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐπιρροὴ ποὺ πήρανε στὴ ζωὴ τους τὰ βιβλία. Κανεὶς δὲν ἐπαναστατεῖ παρὰ γιὰ νὰ ρίξῃ κάποιον ἀπὸ ἓνα θρόνον.

(Ἀκολουθεῖ)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΜΑΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ: ΠΟΛΥΓΑΜΙΑ

Τὸ ἔργο δὲν ἔχει φιλολογικὴ ἀξίωση. Τὸ δῆλωσε, καθὼς ἄκουσα, ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας. Ὅμως πάντα, ὑποθέτω, ἔχει ἀξίωση ρωμαϊκῆς φάρσας. Οἱ Γάλλοι συνηθίζουνε καὶ τὰ πρὸς γυμνά πράγματα, νὰ τὰ λένε μὲ τρόπο λεπτὸ, νὰ τὰ σκεπάζουνε. Ὁ κ. Ξενοπούλος καὶ τὰ πρὸς κοινὰ πράγματα τὰ παρουσιάζει πρόστυχα καὶ ξετσιπωτά. Γαργαλαί τὸν κοσμᾶ καὶ ὁ κοσμᾶ καὶ γελᾷ. Κατέχει ἔτσι τὴν τέχνη νὰ κρατᾶ τὸ διαφέρο τοῦ ἀμόρφωτου κοινοῦ. Γι' αὐτὸ κι ὡς τώρα τὰ δράματά του κατώρθωσε νὰ τὰ περάσῃ γιὰ φιλολογικά.

Ἡ δῆλωσή του ἔρχεται κάπως ἀργοπορημένη.

Ἡ φάρσα παίζεται στὴν Ἀθήνα. Κι ὅμως κανένα ἀπὸ τὰ πρόσωπα δὲ γνωρίζουμε. Ὁ κ. Ξενοπούλος φρόντισε νὰ φέρῃ τὸ κλοῦπι του ἀπὸ τὸ Παρίσι. Τὸ μόνο ἑλληνικὸ τῆς φάρσας αὐτῆς εἶναι ἡ προστυχιά της. Προστυχιά ὄχι μονάχα ἐξωτερικὴ. Ἡ οὐσία της εἶναι ἡ προστυχιά. Καταλαβαίνουμε τὸ βέρο τὸ Ρωμιό, ὅσο κι ἂ θέλησε νὰ βάλῃ ψεύτικο Παριζιάνικο φτιασίδι ἢ ἀκριβῶς καὶ γι' αὐτό.

Καὶ τὸ κοινὸ γελᾷ. Μὰ τὸ κοινὸ τί ἄλλο εἶναι κι αὐτό, παρὰ ὁ ἴδιος ὁ Ρωμιός, ποὺ τὸ εὐρωπαϊκὸ φτιασίδι του τὸν προδίνει;

ΘΕΑΤΡΟΦΙΛΟΣ